

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, професора,
Брюховецької Олександри Вікторівни
на дисертаційну роботу Варварук Христини Петрівни
на тему: «Вплив конфліктологічної компетентності на формування
професійної ідентичності майбутніх педагогів»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»
(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)**

Актуальність теми дисертації. Проблема формування професійної ідентичності майбутнього педагога належить до числа ключових у сучасній психології особистості, психології професійного становлення та психології освіти. Вона є особливо значущою в контексті оновлення змісту педагогічної освіти, посилення вимог до професійної суб'єктності вчителя, його здатності до рефлексії, відповідального прийняття рішень, конструктивної міжособистісної взаємодії та витримування високого емоційного навантаження в умовах сучасного освітнього процесу.

Становлення майбутнього педагога як суб'єкта професійної діяльності відбувається в складному полі соціально-психологічних впливів, у якому поєднуються освітні очікування, ціннісні орієнтації, професійні наміри, реальний досвід взаємодії та зіткнення з першими труднощами педагогічної практики. Саме тому професійна ідентичність майбутнього педагога не може розглядатися як другорядний або супровідний феномен: вона є центральною характеристикою професійного самовизначення, яка задає внутрішню логіку професійного розвитку особистості, стійкість до труднощів, рівень професійної відповідальності та готовність до входження в професію.

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах воєнного стану, тривалого соціального стресу, невизначеності життєвих перспектив молоді, емоційної перевантаженості освітнього середовища, а також у зв'язку

з необхідністю підготовки педагогів, здатних працювати в напружених, змінних і психологічно вразливих умовах. За таких обставин конфліктологічна компетентність постає не лише як прикладний інструмент регуляції конфліктних ситуацій, а як суттєвий особистісно-професійний ресурс, що впливає на якість професійного самосприйняття, підтримує внутрішню впевненість майбутнього вчителя, сприяє його саморегуляції та зміцнює професійне «Я».

У дисертації переконливо показано, що педагогічна діяльність за своєю природою пов'язана з інтенсивною комунікацією, необхідністю узгодження позицій, розв'язання суперечностей, витримування міжособистісної напруги та швидкого реагування на складні ситуації взаємодії. У зв'язку з цим вивчення впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів є науково своєчасним, теоретично виправданим і практично значущим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертації підтверджується також її зв'язком із науково-дослідною тематикою кафедри соціальної психології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Психологія особистості в умовах кризового суспільства» 2021-2025 рр. (протокол № 13 від 15 червня 2021 р.) (внесок здобувача полягає у дослідженні впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів в умовах кризового суспільства).

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертаційна робота характеризується чіткою логікою наукового пошуку, змістовною узгодженістю її розділів та достатнім рівнем методологічної визначеності. Авторкою коректно сформульовано мету дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів. Об'єкт дослідження –

професійна ідентичність майбутніх педагогів – та предмет дослідження – психологічні особливості впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів – визначені логічно й відповідають меті та завданням дисертації.

Методологічну обґрунтованість дослідження забезпечує використання системного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, що дозволило авторці розглядати професійну ідентичність не ізольовано, а як динамічне особистісно-професійне утворення, яке розгортається в часі, формується в процесі професійної підготовки та пов'язане з реальними практиками педагогічної взаємодії. Водночас конфліктологічна компетентність у роботі переконливо представлена не як сукупність окремих умінь, а як інтегративний ресурс, що має когнітивний, емоційно-регулятивний і поведінковий виміри.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується низкою чинників: опорою на сучасні наукові підходи, достатньо репрезентативною вибіркою, застосуванням комплексу психодіагностичних методик, використанням адекватних методів математико-статистичного аналізу, а також логікою побудови емпіричного дослідження.

Особливої уваги заслуговує те, що авторка не обмежилася лише аналізом студентської вибірки, а включила до дослідження також практикуючих педагогів із різним стажем професійної діяльності. Такий підхід суттєво посилює доказовість висновків, оскільки дає змогу простежити, як конфліктологічна компетентність функціонує як ресурс професійної ідентичності на різних етапах професійного становлення особистості – від первинного професійного самовизначення до відносно стабілізованої професійної позиції.

Наукова новизна дослідження полягає насамперед у тому, що в ньому розв'язано актуальне наукове завдання, пов'язане з теоретичним осмисленням та емпіричним підтвердженням психологічної ролі конфліктологічної компетентності у формуванні професійної ідентичності майбутніх педагогів.

До найвагоміших результатів, що визначають наукову новизну роботи, слід віднести такі:

- уперше на теоретичному та емпіричному рівнях обґрунтовано, що конфліктологічна компетентність виступає важливим психологічним чинником формування професійної ідентичності майбутніх педагогів;
- розроблено структурно-функціональну модель впливу конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутнього педагога, побудовану на функціональній тріаді «розуміти – регулювати – діяти»;
- конкретизовано структурну відповідність між компонентами конфліктологічної компетентності та професійної ідентичності, що дозволило розкрити психологічний механізм їх взаємозв'язку;
- емпірично виявлено систему статистично значущих взаємозв'язків між показниками конфліктологічної компетентності (асертивність, саморегуляція, стресостійкість, комунікативні вміння, компетентність у вирішенні конфліктів) та компонентами професійної ідентичності майбутніх педагогів;
- встановлено етапну динаміку взаємозв'язку конфліктологічної компетентності та професійної ідентичності в процесі професійної підготовки студентів і професійної діяльності вчителів;
- розроблено та апробовано авторську соціально-психологічну програму розвитку конфліктологічної компетентності як чинника формування професійної ідентичності майбутніх педагогів;
- окреслено шляхи підвищення конфліктологічної компетентності як системного ресурсу професійного становлення майбутнього вчителя.

Отже, наукові результати дисертації є обґрунтованими, достовірними, концептуально цілісними та мають як теоретичну, так і виразну практичну значущість для сучасної психології освіти, психології професійного становлення та психології особистості.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота Варварук Христини Петрівни є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке характеризується внутрішньою логікою, структурною послідовністю, належним рівнем теоретичного опрацювання проблеми та достатньою аргументованістю висновків.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Структура вступу відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Перший розділ дисертації присвячено ґрунтовному теоретико-методологічному аналізу проблеми професійної ідентичності майбутніх педагогів і ролі конфліктологічної компетентності у її формуванні. Особливо позитивно слід оцінити те, що авторка не обмежується описом окремих теоретичних підходів, а здійснює їх систематизацію, виявляє смислові лінії розвитку наукової думки, послідовно переходить від аналізу ідентичності як багатовимірного феномену до обґрунтування місця конфліктологічної компетентності в системі професійного становлення майбутнього педагога. Результатом цього розділу є розроблення авторської структурно-функціональної моделі, яка виглядає цілісною, методологічно вмотивованою та придатною до емпіричної перевірки.

У другому розділі представлено організацію, програму та результати емпіричного дослідження. Варто відзначити вдало вибудовану логіку переходу від методологічного обґрунтування дослідницького дизайну – до конкретизації психодіагностичного інструментарію – і далі до аналізу отриманих даних. Позитивною рисою розділу є не лише подання кількісних результатів, а й їх психологічна інтерпретація в контексті професійного становлення особистості. Особливу цінність становить кореляційний аналіз, який дозволив не просто зафіксувати рівні розвитку окремих показників, а

виявити їх структурну взаємопов'язаність у системі професійної ідентичності майбутнього педагога.

Третій розділ дисертації має виразне практичне значення. У ньому подано авторську соціально-психологічну програму розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів, розкрито її структуру, модулі, змістове наповнення та логіку побудови. Позитивно оцінюється те, що програма не є формально доданим до дослідження прикладним компонентом, а безпосередньо впливає з авторської моделі та емпірично виявлених закономірностей. Формувальний етап дослідження здійснено послідовно, а результати оцінювання ефективності програми підтверджують її психологічну доцільність і практичну значущість.

Висновки до розділів і загальні висновки дисертації є змістовними, логічно впливають із результатів дослідження та відображають виконання поставлених завдань.

На підставі аналізу дисертації та результатів перевірки на текстові збіги можна констатувати, що робота є самостійним науковим дослідженням, не містить ознак фальсифікації, фабрикації чи плагіату. Використані джерела оформлено належним чином, принципи академічної доброчесності дотримано.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана грамотною українською мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Текст характеризується логічністю, послідовністю та належним рівнем термінологічної точності. Стиль викладу відповідає змісту психологічного дослідження, не втрачаючи при цьому чіткості формулювань і доступності для фахового сприйняття.

Анотація дисертації відповідає основному змісту роботи, відображає її ключові результати та не містить положень, які були б відсутні в тексті дисертації.

Оприлюднення результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображено в публікаціях авторки. Результати роботи оприлюднено у фахових виданнях

України, а також у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Рівень апробації результатів можна визнати достатнім і таким, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота є цілісним і науково обґрунтованим дослідженням, однак окремі її положення можуть бути підставою для наукової дискусії та подальшого поглиблення.

1. В теоретичному аналізі проблеми професійної ідентичності майбутнього педагога авторка обґрунтовано розглядає її як динамічне інтегративне утворення. Разом із тим робота виграла б від більш розгорнутого зіставлення професійної ідентичності з категоріями професійної суб'єктності, професійного самовизначення та часової перспективи професійного розвитку, що дозволило б ще глибше розкрити внутрішню динаміку професійного становлення особистості.

2. У другому розділі дисертації представлено змістовний емпіричний аналіз показників конфліктологічної компетентності та професійної ідентичності. Водночас більш розгорнуте висвітлення психологічного змісту виявленої етапної динаміки між курсами навчання, зокрема через послідовне пояснення переходу від первинного професійного самовизначення до стабілізації професійної позиції, посилює інтерпретаційну глибину роботи.

3. Авторська тренінгова програма є безперечною перевагою дослідження. Водночас для посилення прикладної ваги роботи доцільним було б детальніше окреслити можливості її адаптації до різних етапів професійної підготовки студентів, зокрема для здобувачів молодших курсів, студентів випускного етапу та майбутніх педагогів різних спеціалізацій.

5. У третьому розділі обґрунтовано шляхи підвищення конфліктологічної компетентності як чинника формування професійної ідентичності. Разом із тим робота виграла б від більш розгорнутого представлення механізмів інституційного супроводу професійного

становлення студентів, зокрема системи наставництва, супервізії та рефлексивного супроводу педагогічної практики.

Утім висловлені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не знижують загальної високої оцінки дисертації і не впливають на позитивний висновок щодо її наукової цінності.

Висновки щодо дисертації загалом. На основі викладеного вище вважаю, що дисертація Варварук Христини Петрівни на тему: «Вплив конфліктологічної компетентності на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів», що подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р., а її авторка, Варварук Христина Петрівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор, завідувачка
кафедри психології та особистісного розвитку
ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Олександра БРЮХОВЕЦЬКА